

SONDAJUL DE LA GÎRCENI

(r. Negrești, reg. Iași)

ÎN SEPTEMBRIE 1956, cu ocazia arăturilor de toamnă, s-a descoperit în apropierea satului Gîrceni, la punctul « Capul Plopilor », un mormînt de înhumatie în cutie construită din lespezi de gresie care a fost răvășit. În urma descoperirii, din acest loc a început să se scoată piatră de construcție, necesară lucrărilor de caracter gospodăresc, distrugîndu-se astfel încă alte cinci morminte.

În urma intervenției Sfatului Popular al raionului Negrești s-au luat măsurile necesare înștiințîndu-se totodată conducerea Muzeului de Antichități din Iași.

La 15 noiembrie 1956 s-au deplasat la Gîrceni, ca delegați din partea Filialei Iași a Academiei R. P. Romîne, Emilia Zaharia și Constantin Cihodaru, care au constatat că la « Capul Plopilor » este vorba de un cimitir cu morminte în cutie de piatră. Nu s-a putut preciza însă complexul cultural căruia îi aparține această descoperire funerară, deoarece inventarul celor șase morminte semnalate anterior fusese pierdut în întregime. Pe același loc, cu prilejul anchetei cercetătorilor ieșeni, s-au identificat urme de locuire cucuteniene și din epoca bronzului, constînd din fragmente ceramice foarte corodate¹. Unele din cioburile cucuteniene prezentau însă trăsături specifice fazei B.

Deși, în urma acestei anchete, nu se obținuseră datele necesare încadrării într-un anumit complex arheologic, descoperirea de la Gîrceni nu rămînea totuși lipsită de importanță. Identificarea recentă în Moldova, la Dolheștii-Mari și Piatra-Neamț, a mormintelor în cutie de piatră cu elemente de inventar similare aceloră din Wolhynia și Podolia, ne făcea să presupunem că la Gîrceni ar fi vorba de un cimitir aparținînd acestui complex cultural, nou semnalat pe teritoriul provinciei de la răsărit de Carpați. De asemenea, prezența la « Capul Plopilor » atît a mormintelor în cutie de piatră cît și a urmelor de locuire Cucuteni B erau un indiciu că o săpătură executată aici ar fi putut oferi, eventual, posibilitatea precizării raportului cronologic între cele două culturi. În vederea rezolvării acestor probleme, între 19 și 31 iulie 1957 s-a efectuat un sondaj ale cărui rezultate le prezentăm în cele ce urmează.

Locul unde s-au executat săpăturile noastre se află la circa 2,5 km sud-est de satul Gîrceni, pe ultimele prelungiri ale Dealului Plopilor, punctul respectiv fiind numit « Capul » — sau « Coada Plopilor ».

¹ Cu un an mai înainte, în toamna anului 1955, cu ocazia unei periegeze făcută în regiunea satului Gîrceni, M. Dinu a descoperit pe același loc, la

« Capul Plopilor », fragmente ceramice cucuteniene și din epoca bronzului.

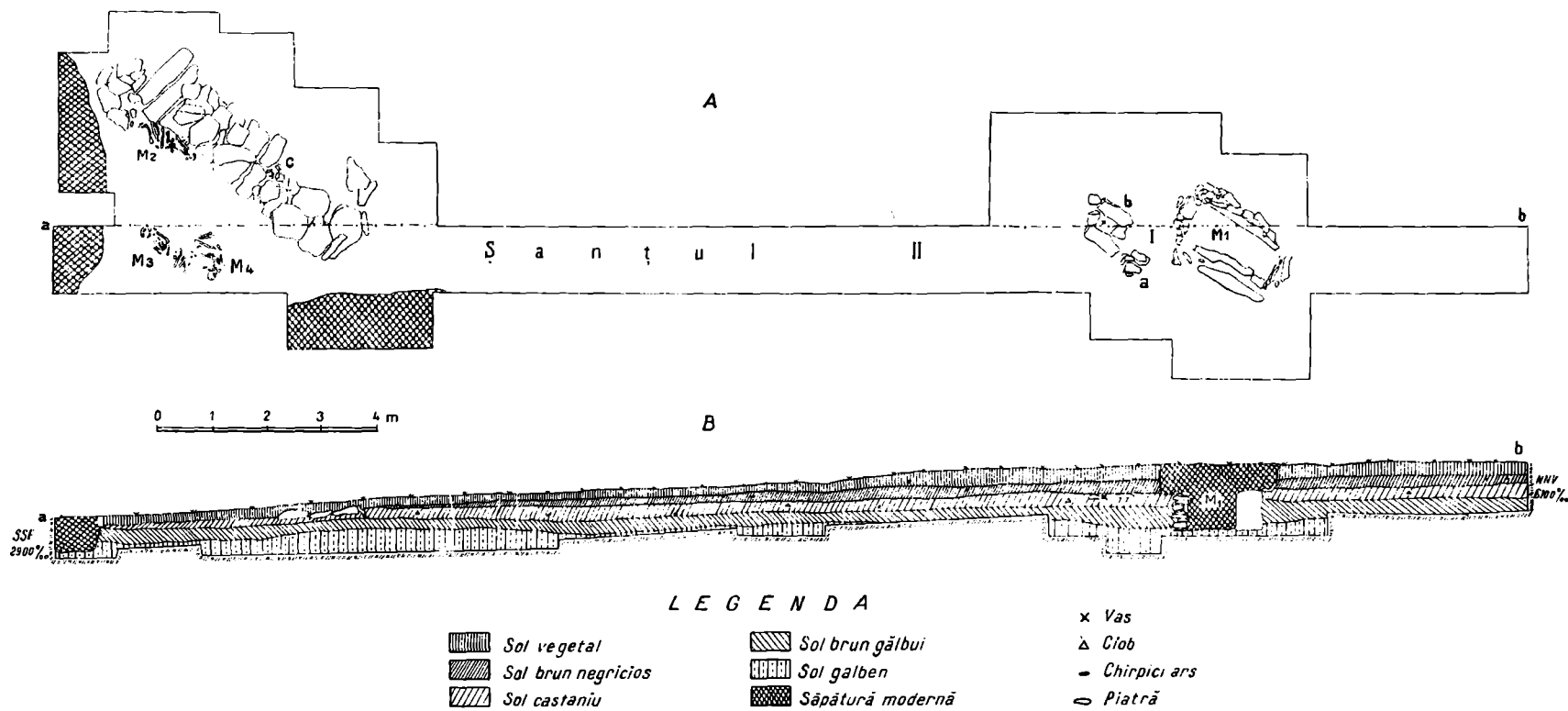

Fig. 1. — Gîrceni — «Capul Plopilor». Șanțul II: Plan (A) și profilul peretelui de vest-sud-vest (B).

Sondajul, care însumează o suprafață de circa 100 m², a constatat din două șanțuri, dispuse în formă de T, perpendiculare unul pe celălalt, avînd dimensiunile de 31 × 1,5 m (I) și 26 × 1,20 m (II), orientate est-nord-est — vest-sud-vest și sud-sud-est — nord-nord-vest (II). Din cauza posibilităților materiale reduse am fost nevoiți să limităm cercetările numai în sectorul în care cu cîteva luni în urmă fuseseră descoperite cele șase morminte, în împrejurările arătate.

Din punct de vedere stratigrafic, s-au obținut următoarele date (fig. 1/B):

Sub solul vegetal, gros de 0,12—0,35 m, în care apar, în mod cu totul izolat, fragmente ceramice din epoca migrațiilor (sec. III—IV e.n.) urmează o depunere

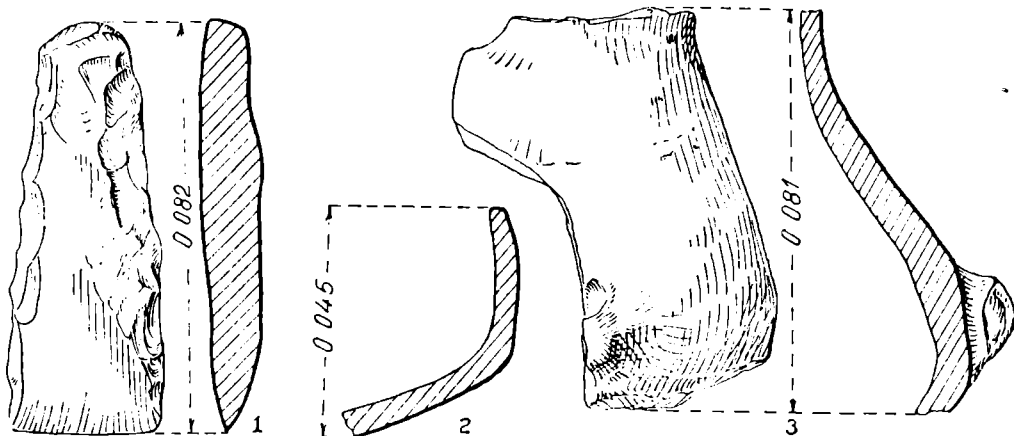

Fig. 2. — 1, topor plat de marnă, neolitic; 2—3, fragmente ceramice cucuteniene.

brun-negricioasă, de 0,15—0,30 m, de unde provin fragmente ceramice din epoca bronzului. Acest din urmă sol se subțiază treptat spre sud-sud-est, către piciorul pantei, pînă dispăre. Depunerea cu resturi de la sfîrșitul epocii bronzului se situează pe un strat de culoare castanie, foarte clisos, gros de 0,10—0,25 m, în care s-au semnalat cioburi cucuteniene, corodate, și bucăți mici de « chirpic » ars. Unele din aceste fragmente ceramice provin de la străchini cu marginea dreaptă sau de la vase bitronconice, caracteristice exclusiv fazei Cucuteni B (fig. 2/2—3). De asemenea, în legătură cu urmele cucuteniene stă și un topor mic din marnă, șlefuit parțial (fig. 2/1). Depunerea castanie este deranjată, din loc în loc, de gropile unor morminte datînd probabil de la începutul epocii bronzului.

Șanțul II a secționat în capătul său de nord-nord-vest un mormînt în cutie de piatră (1) care face parte din cele șase descoperite în toamna anului 1956 (fig. 1/A). Conținutul acestui mormînt a fost răvășit în întregime, cu acel prilej, încît nu i s-a mai păstrat decît cutia de piatră. Ea este de formă aproape rectangulară, orientată nord-sud, cu dimensiunile interioare de 1,60 m × 0,65 m și adîncă de 0,70 m. Peretele de vest constă dintr-o lespede așezată vertical, de 1,60 m × 0,70 m × 0,20 m; cel de est este dublu, compunîndu-se la partea exterioară dintr-o lespede, de 1,40 m × 0,50 m × 0,10—0,25 m, iar la cea interioară din două pietre mai mici colțuroase. Pereții de nord și de sud sînt construiți din pietre de dimensiuni reduse așezate una peste alta. Pe fund nu s-a constatat nici o amenajare specială cu pietre. Groapa acestui mormînt străpunge integral solul castaniu cu resturi cucuteniene, ajungînd cu fundul ei în stratul brun-gălbui, lipsit de urme arheologice.

În imediata vecinătate de sud-est a cutiei de piatră a mormîntului I, la circa 0,70 m, s-au identificat două grupe de lespezi de gresie, de dimensiuni mult mai reduse, din care una mai mică (a) și alta mai mare (b), situate la 0,65 m adîncime de la suprafața actuală a solului, la un nivel corespunzător părții superioare a depunerii castanii. Între pietrele grupei b s-a găsit, strivit, un vas în formă de pîlnie, din pastă cenușie cu pete roșcate, la exterior, aspră la pipăit, prevăzut pe umăr cu patru proeminențe în formă de butoni plați, crestate vertical, dispuse simetric, și cu decor alcătuit din linii în zig-zag în două sensuri opuse (fig. 3).

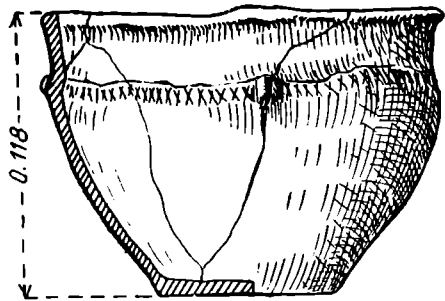

Fig. 3. — Vas datind, probabil, de la începutul epocii bronzului.

Semnificația acestor două grupe de pietre, a și b, nu a putut fi precizată. Dat fiind atât marea lor apropiere de cutia de piatră, cât și condițiile de zacere, s-ar putea să avem de-a face cu o construcție de caracter ritual care ar sta în legătură cu mormîntul I.

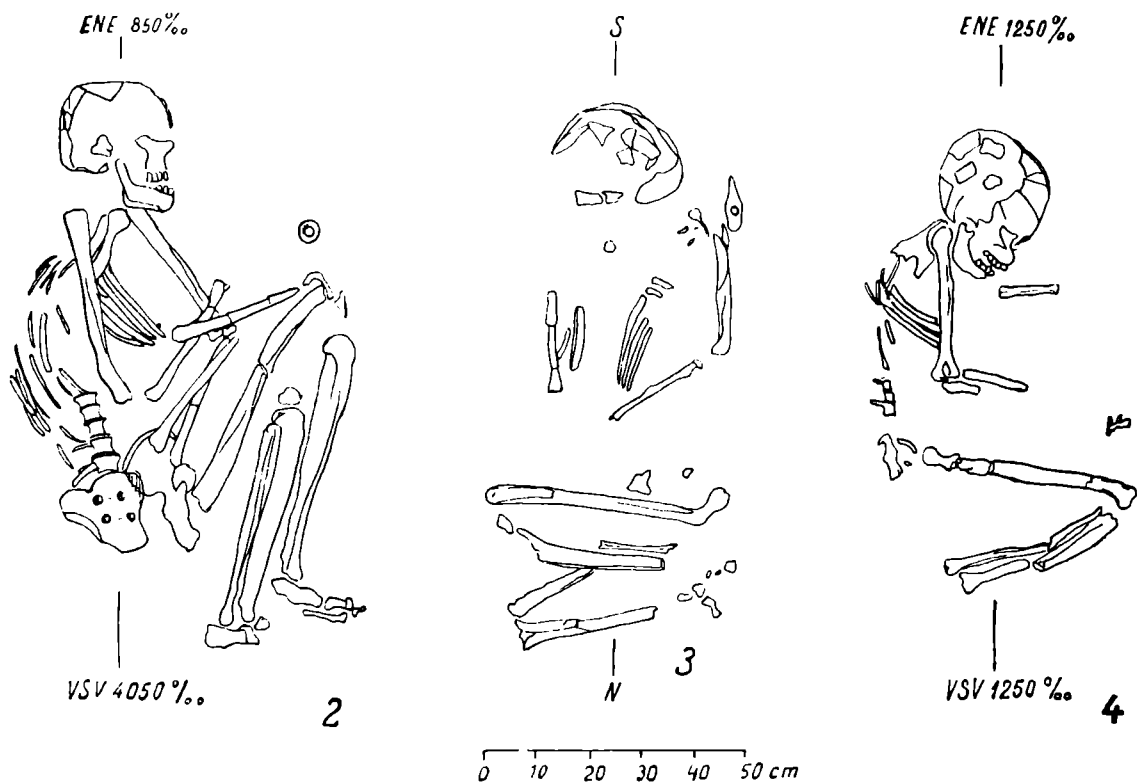

Fig. 4. — Mormintele 2—4.

La circa 16 m de acest complex (I), în capătul de sud-sud-est al șanțului II, s-a descoperit un alt complex (II) constînd dintr-un grup de lespezi de piatră de gresie (c) și trei morminte de înhumăție (fig. 1/A).

Grupul c are forma aproape rectangulară cu o ușoară arcuire la unul din capete și este alcătuit din pietre așezate pe două rînduri suprapuse. Cele din nivelul inferior sînt de dimensiuni mari, de 1,50 m $\times$ 0,65 m $\times$ 0,10—0,25 m,

fiind ușor înclinate de la vest spre est; cele din nivelul superior sînt mai mici și colțuroase. Ca și grupurile a și b, din complexul I, grupul c este situat la un nivel corespunzător cu partea superioară a solului castaniu în care s-au găsit resturi cucuteniene.

La circa 0,20 m adîncime sub pietrele grupului c, acoperit parțial de acestea, a fost descoperit un mormînt de înhumatie (2), în groapă simplă, chircit pe stînga, cu mîinile pe genunchi, orientat est-nord-est (capul) —vest-sud-vest (picioarele), prost păstrat, deranjat în regiunea capului și a trunchiului (fig. 4/2). La

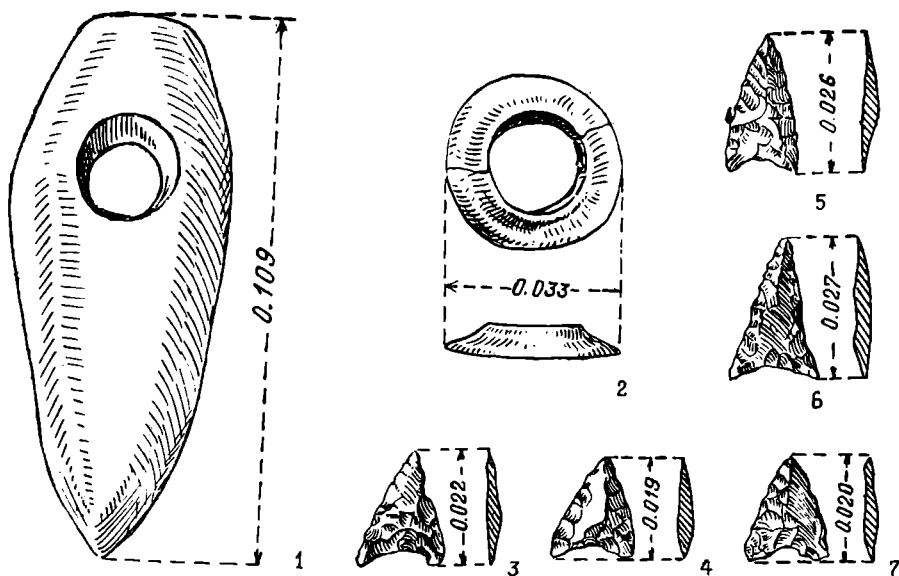

Fig. 5. — Obiecte găsite în mormintele 2—4.

aproximativ 0,10 m, în prelungirea radiusului mîinii drepte, s-a găsit o aplică de os (fig. 5/2). Acest schelet se afla la 0,45 m adîncime de la suprafața actuală a solului, nivel corespunzător limitei inferioare a solului castaniu. Cu prilejul curățirii scheletului s-au găsit cioburi cucuteniene corodate, făcînd parte, probabil, din pămîntul de umplură al gropii mormîntului. Dintre acestea remarcăm un fragment de vas bitronconic (fig. 2/3), formă caracteristică fazei Cucuteni B.

La circa 1,50 m spre nord-est de mormîntul 2 s-a descoperit un alt mormînt de înhumatie (3), chircit pe dreapta, orientat nord (picioarele) —sud (capul), situat la 0,52 m adîncime de la actuala suprafață a solului (fig. 4/3). În dreptul umărului stînga a fost găsit un topor de luptă din piatră (fig. 5/1).

În imediata apropiere de nord a mormîntului 3 s-a semnalat mormîntul 4 (fig. 4/4). Este vorba de asemenea de un mormînt de înhumatie, cu scheletul chircit pe stînga, cu capul mult înclinat spre piept, orientat est-nord-est (capul) —vest-sud-vest (picioarele) (fig. 4/4). Scheletul zăcea la 0,51 m adîncime de la actuala suprafață a solului, la nivelul corespunzător părții superioare a solului brun-gălbui de sub stratul castaniu cu resturi cucuteniene. Sub schelet, în regiunea șalelor, s-au găsit cinci vîrfuri de săgeți de silex, cu baza concavă (fig. 5/3—7).

În ceea ce privește resturile de locuire din epoca bronzului, aparținînd după toate probabilitățile culturii Monteoru, provenind din depunerea brun-negricioasă, ele constau exclusiv din fragmente ceramice.

Cele mai numeroase sînt fragmentele lucrate dintr-o pastă bună, cu cioburi pisate, de culoare brună, la exterior. Din această categorie fac parte margini de vase, probabil în formă de sac, decorate cu brîu în relief, deseori simplu, mai rar crestă sau alveolat. Uneori pe brîu sau sub el se găsește cîte o proeminență mică plată (fig. 6/1—3).

Mai puțin reprezentată este categoria ceramică din pastă fină, de culoare neagră și cu luciu la exterior. Din această specie menționăm un fragment dintr-o ceașcă, probabil cu corpul bombat și cu gura larg deschisă, cu două (?) torți șanțuite, supraînălțate, decorată cu grupe formate din cîte trei-patru linii incizate și din șiruri de linii scurte, oblice și paralele între ele (fig. 6/4).

★

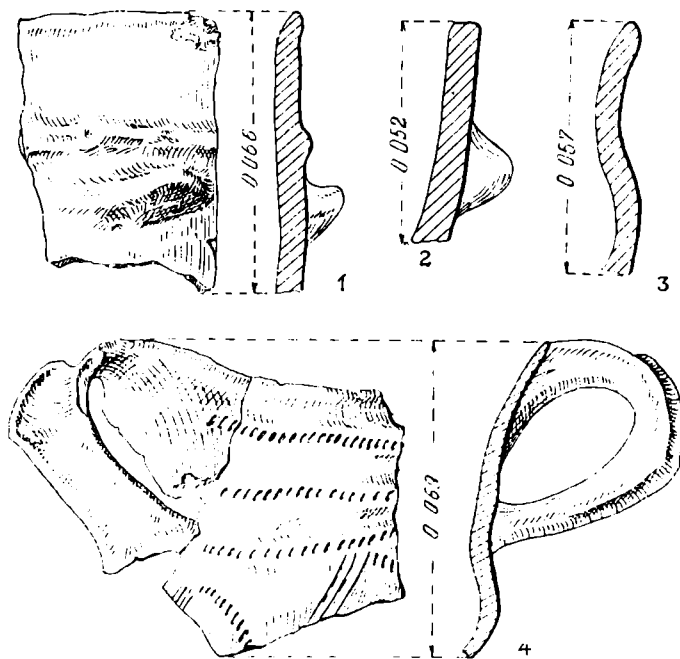

Fig. 6. — Fragmente ceramice din epoca bronzului, aparținând culturii Monteoru.

a raportului dintre cele două complexe funerare (I și II) descoperite cu ocazia săpării șanțului II. Pe baza datelor de care dispunem pînă în prezent, nu putem decît să formulăm cîteva ipoteze, urmînd ca ele să fie verificate ulterior. Problema principală, în ceea ce ne privește, este aceea dacă cele două complexe funerare aparțin aceleiași culturi, fiind deci strict contemporane, sau dacă ele nu diferă, din punct de vedere cronologic, unul de celălalt, aparținînd la două culturi diferite.

Observațiile obținute cu prilejul săpăturilor ne dovedesc că atît groapa mormîntului 1, în cutie de piatră, cît și gropile mormintelor 2 — 4, străpung solul castaniu cu resturi cucuteniene, dintre care unele au fost identificate ca aparținînd în mod sigur fazei B. De asemenea, grupurile de pietre a și b, din complexul I, precum și grupul c, din complexul II, sînt așezate la un nivel corespunzător limitei superioare a acestei depuneri. Prin urmare ambele complexe funerare pot fi considerate ca ulterioare fazei Cucuteni B.

În ceea ce privește datarea complexelor I și II, elementele de inventar le încadrează pe amîndouă în aceeași epocă. Astfel, vasul semnalat între pietrele grupului b, din complexul I, prezintă afinități cu ceramica de tip Gorodsk. Forme similare sînt cunoscute de altfel în așezările Schneckenberg A, din Transilvania

Cele mai numeroase sînt fragmentele lucrate dintr-o pastă bună, cu cioburi pisate, de culoare brună, la exterior. Din această categorie fac parte margini de vase, probabil în formă de sac, decorate cu brîu în relief, deseori simplu, mai rar crestă sau alveolat. Uneori pe brîu sau sub el se găsește cîte o proeminență mică plată (fig. 6/1—3).

Mai puțin reprezentată este categoria ceramică din pastă fină, de culoare neagră și cu luciu la exterior. Din această specie menționăm un fragment dintr-o ceașcă, probabil cu corpul bombat și cu gura larg deschisă, cu două (?) torți șanțuite, supraînălțate, decorată cu grupe formate din cîte trei-patru linii incizate și din șiruri de linii scurte, oblice și paralele între ele (fig. 6/4).

★

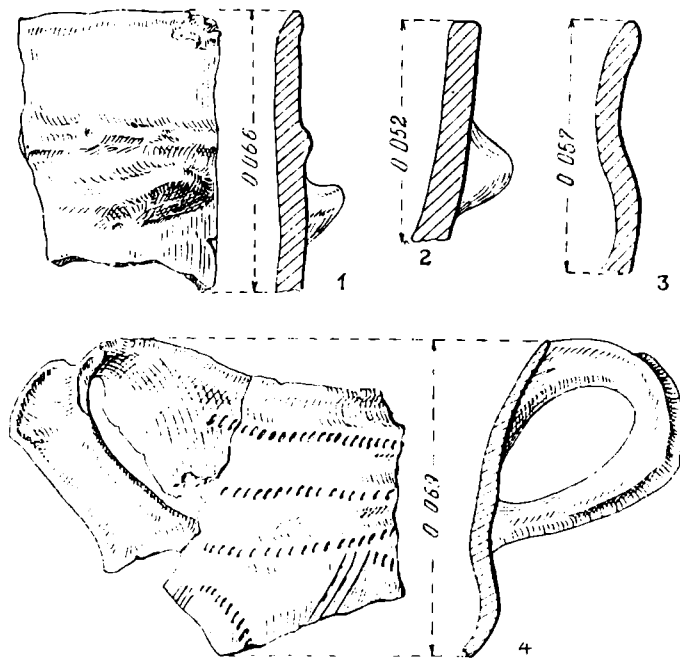

Fig. 6. — Fragmente ceramice din epoca bronzului, aparținând culturii Monteoru.

a raportului dintre cele două complexe funerare (I și II) descoperite cu ocazia săpării șanțului II. Pe baza datelor de care dispunem pînă în prezent, nu putem decît să formulăm cîteva ipoteze, urmînd ca ele să fie verificate ulterior. Problema principală, în ceea ce ne privește, este aceea dacă cele două complexe funerare aparțin aceleiași culturi, fiind deci strict contemporane, sau dacă ele nu diferă, din punct de vedere cronologic, unul de celălalt, aparținînd la două culturi diferite.

Observațiile obținute cu prilejul săpăturilor ne dovedesc că atît groapa mormîntului 1, în cutie de piatră, cît și gropile mormintelor 2 — 4, străpung solul castaniu cu resturi cucuteniene, dintre care unele au fost identificate ca aparținînd în mod sigur fazei B. De asemenea, grupurile de pietre a și b, din complexul I, precum și grupul c, din complexul II, sînt așezate la un nivel corespunzător limitei superioare a acestei depuneri. Prin urmare ambele complexe funerare pot fi considerate ca ulterioare fazei Cucuteni B.

În ceea ce privește datarea complexelor I și II, elementele de inventar le încadrează pe amîndouă în aceeași epocă. Astfel, vasul semnalat între pietrele grupului b, din complexul I, prezintă afinități cu ceramica de tip Gorodsk. Forme similare sînt cunoscute de altfel în așezările Schneckenberg A, din Transilvania

de sud-est ¹. De asemenea, motivul decorativ din linii incizate în zig-zag, dispuse în sensuri opuse, este documentat pe un vas provenind dintr-un mormînt cu ocră, descoperit în 1957 la Valea-Lupului ². În ipoteza că grupurile a și b ar fi în strînsă legătură cu mormîntul 1, așa cum am arătat, s-ar putea ca el să aparțină complexului cultural caracterizat prin înmormîntări cu ocră. Evident că documentarea recentă în Moldova a mormintelor în cutie de piatră, identice aceloră din regiunea Bugului nordic, ne impune oarecari rezerve în legătură cu această ipoteză. Totuși, nu este mai puțin adevărat că mormintele în cutie de piatră nu sînt caracteristice numai culturii Bugului nordic. Ele pot fi constatate și în cercul altor culturi ³.

Aplici de os, aproape similare aceleia găsite în mormîntul 2 de la Gîrceni, sînt cunoscute în mormintele cu ocră de la Stoicani ⁴ și Bogonos ⁵, raionul Iași, precum și în necropolele corespunzătoare din regiunea stepelor nord-pontice ⁶. În comparație cu aceste din urmă exemplare, aplica de la Gîrceni se prezintă într-o formă oarecum degenerată, fapt care ar putea indica, eventual, datarea însăși a complexului de unde provine într-o fază ceva mai tîrzie.

De asemenea, vîrfuri de săgeți de silex cu baza concavă, de tipul aceloră găsite în mormîntul 4, și topoare de luptă din piatră analoage aceluia descoperit în mormîntul 3 sînt caracteristice mormintelor cu ocră ⁷. Asemenea elemente apar în Moldova însă și în necropolele datînd dintr-o vreme ulterioară acestui complex cultural, aparținînd culturii Monteoru, din epoca bronzului ⁸.

Avînd în vedere toate aceste analogii, n-ar fi exclus ca cele două complexe funerare semnalate la «Capul Plopilor», cu prilejul săpăturilor din 1957, să aparțină unui cimitir caracterizat prin morminte în cutii de piatră și grupe de morminte în gropi simple prevăzute cu «cromlech», datînd, probabil, de la începutul epocii bronzului ⁹.

În ceea ce privește resturile de locuire aparținînd culturii Monteoru, provenind din depunerea negricioasă care suprapune gropile celor patru morminte amintite mai sus, datele insuficiente de care dispunem, nu ne permit a preciza faza cărora aparțin.

ADRIAN FLORESCU și MARILENA FLORESCU

¹ A. Prox, *Die Schneckenbergkultur*, pl. IX/7—8.

² Vezi în prezentul volum *Șantierul arheologic de la Valea Lupului-Iași*, p. 203 și urm.

³ Morminte în cutie de piatră sînt cunoscute, de exemplu, în faza Schneckenberg B (A. Prox, *op. cit.*, p. 70 și urm. și pl. XXVIII). De asemenea, în 1954, cu prilejul săpăturilor de la Morești s-a găsit un mormînt în cutie de piatră datînd de la sfîrșitul epocii bronzului (K. Horedt, *Șantierul arheologic Morești*, în SCIV, VI, 3—4, 1955, p. 658 și fig. 10 și 16).

⁴ M. Petrescu-Dimbovița, *Cetățuia de la Stoicani*, în *Materiale*, I, 1953, fig. 53/3—4.

⁵ Idem, *Date noi asupra înmormîntărilor cu ocră din Moldova*, în SCIV, I, 2, 1950, fig. 1/b.

⁶ A. M. Tallgren, *La Pontide préscythique après l'introduction des métaux*, în ESA, II, p. 102 și urm.; fig. 62 și fig. 63/1—2.

⁷ Topoare de luptă din piatră s-au găsit în mor-

mintele cu ocră de la Stoicani: M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, fig. 53/5. În ceea ce privește vîrfurile de săgeți de silex cu baza concavă, ele sînt comune inventarului mormintelor din stepele nord-pontice; vezi, de exemplu, A. M. Tallgren, *op. cit.*, fig. 42/3—5.

⁸ Toporul de luptă din piatră găsit în mormîntul 3 poate fi comparat cu un exemplar provenind din unul din mormintele necropolei aparținînd culturii Monteoru de la Poiana (Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, *La nécropole de l'âge du bronze de Poiana*, în *Dacia*, V—VI, 1935—1936, fig. 10/1 și fig. 11). De asemenea în mormintele acestei necropole s-au găsit și vîrfuri de săgeți de silex cu baza concavă (*ibidem*, fig. 9).

⁹ La Usatovo s-au găsit morminte cu tumuli care au la baza lor un cerc de pietre, «cromlech». Pentru aceasta vezi de ex. V. I. Selinov și E. F. Lagadovskaia, *Раскопки Одесского историко-археологического музея под Одессой в 1936 г.*, SA, V, 1940, p. 240 și urm.

РАЗВЕДКА В ГЫРЧЕНИ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Между 19 и 31 июля 1957 г. была произведена разведка вблизи села Гырчени Негрештского района Ясской области в урочище «Капул Плопилор» причем было вскрыто приблизительно 100 м².

Были открыты два погребальных комплекса (I и II), расположенные как указано ниже.

Комплекс I состоит из погребения в каменном ящике (1) и двух групп каменных плит небольшого размера (a и b). Содержимое погребения 1 было разграблено, остался лишь каменный ящик. Среди камней группы b был обнаружен один сосуд (рис. 3). Обе группы камней — a и b — находились очень близко от каменного ящика и, по-видимому, являлись постройкой обрядового характера, относящейся к погребению 1.

На расстоянии приблизительно 16 м от комплекса I обнаружены остатки другого комплекса, состоящего из группы крупных каменных плит (c) и трех погребений (2—4), в прстях, близко расположенных друг от друга ямах. Одно из этих погребений (2) было частично перекрыто группой камней c. Инвентарь погребений 2—4 состоит из костяной бляшки, боевого каменного топора и пяти кремневых наконечников стрел с вогнутым основанием.

Ямы для этих четырех захоронений прошли через слой земли каштанового цвета; в этом слое обнаружены фрагменты керамики культуры Кукутени B.

Возможно, что оба этих погребальных комплекса принадлежат могильнику начала бронзового века.

Во время разведки были обнаружены также и следы обитания — фрагменты керамики бронзового века (культура Монтеору).

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Гырчени — «Капул Плопилор». Траншея II. План (A) и профиль западно-юго-западной стены (B).

Рис. 2. — 1, неолитический плоский топор из мергеля; 2—3, фрагменты кукутенской керамики.

Рис. 3. — Сосуд, датируемый, по-видимому, началом бронзы.

Рис. 4. — Погребения 2—4.

Рис. 5. — Объекты, найденные в погребении 2—4.

Рис. 6. — Фрагменты керамики бронзового века (культура Монтеору).

LE SONDAGE DE GÎRCENI

RÉSUMÉ

Un sondage, qui a permis de fouiller une surface d'environ 100 m², a été effectué du 19 au 31 juillet 1957, à proximité du village de Gîrceni (district de Negrești, région de Jassy), au lieu dit «Capul Plopilor».

On a découvert, à cette occasion, deux complexes funéraires (I et II), disposés comme suit.

Le complexe n° I consiste en une tombe à ciste (M. 1) et en deux groupes de dalles de pierre de petites dimensions (a et b). Le contenu de la tombe n° 1 avait été dévasté et il n'en subsistait que le ciste. Un vase (fig. 3) a été découvert parmi les dalles du groupe b. Les deux groupes de dalles, a et b, étaient très rapprochés du ciste, représentant probablement une construction de caractère rituel se rapportant à la tombe n° 1.

Les restes d'un autre complexe ont été trouvés à une distance de 16 m du complexe n° I. Il était formé d'un groupe de dalles de pierre de grandes dimensions (c) et de trois tombes (M. 2—4) disposées dans de simples fosses, très rapprochées les unes des autres. L'une de ces tombes (M. 2) était partiellement recouverte d'un amas (c) de pierres. Le mobilier des tombes n° 2—4 comprend une applique en os, une hache de combat en pierre et cinq pointes de flèches en silex, à base concave.

Les fosses des quatre tombes avaient traversé une couche de terre de couleur marron, renfermant des fragments céramiques dont certains appartenaient à la phase Cucuteni B.

Il se peut que ces deux complexes funéraires fassent partie d'une nécropole datant probablement du début de l'âge du bronze.

A l'occasion de ces fouilles, on a également signalé des restes d'habitation consistant en fragments céramiques, appartenant à l'âge du bronze (civilisation de Monteoru).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Girceni — « Capul Plopilor ». Tranchée n° II: plan (A) et profil de la paroi Ouest-Sud-Ouest (B).

Fig. 2. — 1, hache néolithique plate, en marne; 2—3 fragments céramiques cucuténien.

Fig. 3. — Vase datant probablement du début de l'âge du bronze.

Fig. 4. — Tombes nos 2 à 4.

Fig. 5. — Objets trouvés dans les tombes nos 2—4.

Fig. 6. — Fragments céramiques datant de l'âge du bronze et appartenant à la civilisation de Monteoru.
